

Dnia 5 grudnia 2014 roku **prof. dr hab. inż. Adam Górski** obchodził swoje 90. Urodziny. Profesor nadal jest czynny zawodowo. Z okazji Jubileuszu dyrektor oraz pracownicy Przemysłowego Instytutu Maszyn Rolniczych w Poznaniu złożyli dostojnemu Jubilatowi życzenia:

*Wielce Szanowny, Drogi Panie Profesorze!
Z okazji pięknego Jubileuszu 90-lecia Urodzin, wyrażając głęboki szacunek dla bogatej i nadzwyczaj czynnej działalności zawodowej Pana Profesora, w imieniu pracowników Przemysłowego Instytutu Maszyn Rolniczych oraz własnym życzymy Panu Profesorowi satysfakcji z pracy i z życia oraz - przede wszystkim - zdrowia i pomyślności.
Pańska wieloletnia wyteżona praca jako prekursora polityki i informacji patentowej oraz głębokie zaangażowanie w tworzenie krajowego i międzynarodowego systemu informacji naukowej, a przede wszystkim baz danych i wydawnictw dla branży maszyn rolniczych, przyczyniły się w znaczący sposób do rozkwitu nauki w wielu środowiskach krajowych i zagranicznych.*

dr hab. inż. Tadeusz Pawłowski, prof. nadzw.

Poznań, dnia 5 grudnia 2014 r.

prof. dr hab. inż. Adam GÓRSKI

Wyższa Szkoła Zarządzania i Bankowości w Poznaniu

OCHRONA WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ - ATRYBUT INNOWACYJNOŚCI I ZAWŁASZCZANIA WIEDZY. Część 1.

Streszczenie

Obecnie rolę głównego inspiratora rozwoju gospodarki światowej odgrywa wiedza, zastępując takie tradycyjne czynniki, jak: zasoby naturalne, ziemia, kapitał i praca. Dużą rolę odgrywają innowacje - nowe idee i koncepcje, a przede wszystkim wdrożenia. Są to celowo wprowadzane zmiany w nauce, technice i w każdej innej sferze ludzkiej twórczości.

Słowa kluczowe: *rozwój gospodarczy, ochrona własności intelektualnej, wiedza, innowacyjność, Unia Europejska*

Innowacje podstawą kreatywności i rozwoju

Podstawową cechą nowoczesnej - opartej na wiedzy - gospodarki jest jej innowacyjność i zdolność podmiotów gospodarczych do ustawicznego poszukiwania i wykorzystywania w praktyce rozwiązań innowacyjnych, a w tym najnowszych wyników badań naukowych i prac badawczo-rozwojowych, nowych koncepcji, pomysłów i wynalazków. Rozwiązania powyższe są podstawą rozwoju społeczno-gospodarczego oraz warunkiem wzrostu konkurencyjności towarów i usług, który pociąga za sobą rozwój eksportu, a także poprawę poziomu i jakości życia.

Innowacje z reguły stanowią jednak przedmioty własności intelektualnej ich twórców i są chronione przed niekontrolowanym ich wykorzystaniem, na mocy przepisów różnych aktów prawnych. Własność intelektualna jest więc wynikiem ludzkiej kreatywności i inwencji, a jej przedmioty należą do dwóch kategorii.

Do pierwszej kategorii należą przedmioty, które są chronione prawami autorskimi i prawami pokrewnymi. Obejmuje szeroki zakres utworów: literackich, artystycznych, zapisanych, wykonanych oraz nagranych. W Polsce normy te są aktualnie zawarte w ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych Dz. U. z 2000 r. Nr 80, poz. 904 ze zm.

Druga kategoria - nazywana własnością przemysłową - obejmuje szeroki zakres dóbr niematerialnych, jak: wynalazki (patenty), wzory użytkowe i przemysłowe, znaki towarowe, oznaczenia geograficzne, a także topografie układów scalonych. W Polsce normy te są aktualnie zawarte w ustawie z dnia 30 czerwca 2000 r. - Dz. U. z 2001 r. Nr 49, poz. 508 ze zm.

Powstanie ochrony, jej zakres i czasokres jest różny w odniesieniu do poszczególnych kategorii dóbr niematerialnych, a kwestie te regulują odpowiednie ustawy. Natomiast innowacyjność można określić jako zdolność do tworzenia, adaptowania i wdrażania nowych rozwiązań i technologii, a także doskonalenie i rozwój

istniejących produkcyjnych, eksploatacyjnych i dotyczących sfery usług, wprowadzanie nowych rozwiązań w organizacji i zarządzaniu, oraz doskonalenie i rozwój infrastruktury. Głównym zaś celem i zadaniem polityki proinnowacyjnej, tak państwa, jak i każdego podmiotu gospodarczego winna być intensyfikacja wdrożeń i eksploatacji innowacji. Cele te można osiągnąć przez stymulację i promocję postaw innowacyjnych w społeczeństwie oraz bezpośrednio wśród podmiotów gospodarczych, uczestniczących w tych procesach. Działalność powyższa jest ułatwiona, gdyż z wykorzystaniem innowacji związana jest możliwość uzyskiwania przez ich twórców i właścicieli - przewidzianych prawem - korzyści, pod warunkiem jednak, że rozwiązania te korzystają z ochrony. Uzyskiwane korzyści stanowią rodzaj gratyfikacji za zdolność i twórczą działalność oraz zachętę do dalszej innowacyjnej twórczości.

Innowacje są niezbędnym warunkiem i czynnikiem postępu naukowo-technicznego oraz społeczno-gospodarczego, cywilizacyjnego i kulturalnego rozwoju, a konieczność podjęcia w każdej organizacji działań mających na celu osiągnięcie rozwiązań innowacyjnych jest obecnie - szczególnie w warunkach gospodarki rynkowej - obowiązkiem bezwzględny. Czasy produkowania, powtarzania i powielania rozwiązań już znanych, niekonkurencyjnych, w tym także dotychczasowych procedur, standardów, technologii i wyrobów, bezpowrotnie już minęły. Obecnie w każdej dziedzinie - od technologii i gospodarki poczynając, poprzez naukę i sztukę, a na poszczególnych przedsiębiorstwach kończąc - wymagany jest postęp i innowacyjność. Każde przedsiębiorstwo więc, każda instytucja i każdy podmiot gospodarczy, aby w ogóle zaistnieć i utrzymać się na rynku, musi stale wprowadzać coraz to nowsze wyroby, udoskonalenia i ulepszenia, gdyż rozwiązaniami nienowoczesnymi, starymi, niekonkurencyjnymi nikt nie jest zainteresowany. Nie można także ograniczać się do naśladownictwa i kopiowania cudzych rozwiązań innowacyjnych, gdyż te - na mocy obowiązujących na całym świecie norm prawnych, a zwłaszcza

dotyczących ochrony własności intelektualnej - jedynie twórcom zapewniają monopol prawny na ich wykorzystanie i praktycznie są niedostępne dla nieuprawnionych.

Chronione rozwiązania stanowią bardzo ważną pozycję w zasobach każdej organizacji, odgrywają obecnie coraz większą, a w niektórych przypadkach decydującą rolę, w tym także w warunkach współpracy międzynarodowej. Siła ekonomiczna powyższych czynników wpłynęła również na zmianę stosunku twórców do wyników swej pracy. Dotyczy to także szeroko rozumianej sfery nauki, całego zaplecza naukowo-badawczego i wdrożeniowego, jak i szkolnictwa wyższego, gdzie oprócz starań o uznanie w środowisku - w tym także w różnych rankingach lub staraniach o punkty dla uczelni lub dla zaliczenia własnego dorobku - twórcy innowacji w pierwszym rzędzie dążą obecnie do zapewnienia sobie autorstwa swych rozwiązań, a następnie aktywnie uczestniczą w ochronie i sprzedaży swoich osiągnięć, swojej wiedzy, swoich umiejętności i praw. Czasy, gdy uczeni z Berkeley - odkrywcy technologii nuklearnego rezonansu magnetycznego - zadowolili się uznaniem, pozostawiając ogromne korzyści z tego tytułu wynikające dla *General Electric Corporation*, należą już do przeszłości [2].

W ten sposób nawet nauka została skomercjalizowana, a jej wyniki, przede wszystkim innowacje - stają się towarami - stanowią samodzielny przedmiot wymiany. Sprzyja temu aktywnie lansowana obecnie, szczególnie w polityce ekonomicznej i gospodarczej Unii Europejskiej, tzw. koncepcja *społeczeństwa informacyjnego, społeczeństwa wiedzy*, dla której tworzone są odpowiednie warunki, infrastruktura i środowisko.

Gospodarka światowa weszła bowiem w nowy okres rozwoju, w którym rolę głównego inspiratora odgrywa przede wszystkim wiedza i jej wyniki, zastępując tradycyjne dotąd czynniki, takie jak: zasoby naturalne, ziemia, kapitał i praca. Koncepcja ta jednoznacznie została wyrażona w tzw. *Strategii Lizbońskiej*, przyjętej na posiedzeniu Rady Europejskiej w Lizbonie w marcu 2000 roku. Zakłada ona uczynienie z Unii Europejskiej najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej, opartej na wiedzy gospodarki na świecie. W procesach tych, nie do przecenienia rolę odgrywać będą innowacje, a innowacje to nie tylko nowe idee i koncepcje, lecz przede wszystkim ich wdrożenie, czyli wykorzystanie w działalności praktycznej, np. konstrukcyjnej, projektowej, technologicznej itp. To także celowo wprowadzane zmiany w nauce, technice i organizacji, w działalności gospodarczej i w każdej innej sferze ludzkiej twórczości.

W ujęciu rzeczowym innowacje to zmiany ulepszające aktualny stan elementów organizacji, na drodze wykorzystania nowych wyrobów, wynalazczych rozwiązań, metod organizacyjnych, koncepcji zarządzania itd. Natomiast w znaczeniu funkcjonalnym przez innowacje rozumieć należy procesy projektowania, tworzenia, realizacji, zastosowania, wykorzystania i upowszechniania nowych, postępowych rozwiązań. Rozróżnia się więc innowacje produktowe, procesowo-technologiczne, organizacyjne, marketingowe itd.

Proinnowacyjna polityka rozwoju

Uzyskanie ochrony i praw wyłącznych to zaledwie pierwszy krok, pozycja wyjściowa w realizacji polityki proinnowacyjnej, gdyż dopiero właściwe zarządzanie własnością intelektualną gwarantuje realizację wyznaczonych celów, do czego niezbędna jest jednak odpowiednia, specjalistyczna wiedza i doświadczenie. W ten właśnie sposób utrwalają się związki między nauką i praktyką, gdyż cała polityka proinnowacyjna w tym względzie opiera się na współpracy z jednej strony polityki naukowej, naukowo-badawczej i edukacyjnej, a z drugiej strony - gospodarczej, w tym przemysłowej, rolnej, biznesu i rozwoju infrastruktury.

Na konieczność wzrostu i rozwijania powiązań nauki i technologii, jako czynnika pobudzania innowacyjności i konkurencji gospodarczej, wspierania rozwoju i poprawy życia obywateli, jednoznacznie wskazuje również Unia Europejska, rekomendując zwiększenie nacisku na badania na rzecz przemysłu oraz rozwój współpracy międzynarodowej w zakresie tworzenia i wykorzystania innowacji.

Co roku Komisja Europejska publikuje raporty nt. innowacyjności w Europie w *Summary Innovation Index*, które mają wykazać, jak poszczególne kraje i cała Unia nadrabia m.in. dystans dzielący ją od Stanów Zjednoczonych Ameryki i Japonii.

Współpraca międzynarodowa w zakresie tworzenia i wykorzystania innowacji jest niezbędna, gdyż badania wykazały, że wzrost produktywności przemysłu zależy nie tyle od mocy wykorzystanych zasobów i środków, co od skali wdrożenia innowacji, a z drugiej strony to technika stymuluje innowacyjność nauki, a nie odwrotnie, co wyrażono w aforyzmie Lawrence J. Hendersona: „...nauka więcej zawniesza maszynie parowej niż maszyna parowa nauce”. Ponad 75% nowych wynalazków powstaje przecież w placówkach badawczo-rozwojowych przemysłu, pod wpływem potrzeb rynkowych, a w placówkach nauki znaczna część powstałych tam wynalazków nie może doczekać się zastosowania w praktyce. Pewnym wytłumaczeniem tej sytuacji może być fakt, że spośród wszystkich opracowań naukowych na opracowania oryginalne wypada tylko 25%, z pogranicza oryginalności - 10%, i aż 65% wypada na opracowania odtwórcze, pozbawione walorów poznawczych i nic nowego do postępu nie wnoszące. Dobitnie potwierdza to Śmigiełski stwierdzając, że 5% należy do twórców osiągnięć innowacyjnych, a pozostali zajmują się pracami odtwórczymi [4].

W celu zmiany powyższej sytuacji i aktywnego wspomaganie procesów innowacyjnych powoływane są - w ramach założeń ogólnej polityki proinnowacyjnej - interdyscyplinarne instytuty i centra badawcze finansowane najczęściej ze źródeł publicznych, a ostatnio także z Unii Europejskiej. Ich zadaniem jest wspieranie nie tylko innowacyjności, lecz także działalności w zakresie komercjalizacji wyników badań naukowych, prac badawczo-rozwojowych. W ten właśnie sposób wzmacniane zostają powiązania sfery nauki, badań i rozwoju z przemysłem i gospodarką. Zmieniają się także tradycyjne formy pracy tak w nauce, jak i w przedsiębiorstwach. Biznes i komercja wkracza również do nauki, mimo że w wielu jeszcze kręgach działalność naukowa i badawcza traktowana jest jako powołanie, bez możliwości sterowania nią.

Problemy innowacyjności gospodarki i praktycznego wykorzystania innowacji - jako podstawowego czynnika postępu i rozwoju - należą do pierwszoplanowych - również w Unii Europejskiej. Pierwszym krokiem w tym kierunku było utworzenie, na wniosek przewodniczącego Komisji Europejskiej, José Manuela Barroso, na wzór Massachusetts Institute of Technology, Europejskiego Instytutu Technologii i Innowacji - EIT, jako głównego czynnika rozwoju gospodarczego Unii, mającego na celu także zmniejszenie luki technologicznej UE w stosunku do USA i Japonii. Pomysł zorganizowania EIT prawie jednogłośnie poparł Parlament Europejski.

W skład EIT wchodzi centralna jednostka naukowo-badawcza, pełniąca również zadania tzw. „Rady Zarządzającej”, z siedzibą w Budapeszcie, oraz sześć - na prawach instytutów - ściśle współpracujących ze sobą tzw. „Węzłów Wiedzy i Innowacji”. Tworzą one „Europejską Wspólnotę Wiedzy i Innowacji”, a ich głównym celem jest efektywne wspieranie komercyjnego wykorzystywania własności intelektualnej. Chodzi przede wszystkim o zacieśnienie współpracy poszczególnych ośrodków, wytworzenie dobrych praktyk współpracy sektora badawczo-rozwojowego (B+R) i przedsiębiorstw produkcyjnych oraz umiejętność prowadzenia multidyscyplinarnych, międzynarodowych projektów badawczych itd., których wyniki mają być dostępne również dla innych ośrodków badawczych na terenie całej Europy. Jednym z powyższych węzłów jest obecnie wielkie centrum naukowo-badawcze we Wrocławiu, pod nazwą: Wrocławskie Centrum Badań EIT+, które utworzono w 2007 roku. (Środowisko naukowe Wrocławia było także przygotowane na zorganizowanie siedziby głównej centrali Europejskiego Instytutu Technologii i Innowacji EIT, najnowocześniejszej i najbardziej innowacyjnej - jak założono - instytucji naukowo-badawczej Unii Europejskiej, ale - jak już wspomniano - 18 czerwca 2008 roku zdecydowano, iż siedzibą Rady Zarządzającej EIT będzie Budapeszt [3]).

Budowa EIT to bardzo poważny przyczynek do zacierania granic państwowych w nauce, do nieskrepowanego przepływu informacji o najnowszych zdobyczach wiedzy, o najnowszych odkryciach i wynikach badań - gdziekolwiek w świecie dokonanych. To podstawowy warunek włączenia się polskiego świata nauki w światowy obieg informacji i wiedzy [1].

Warunkiem aktywnego uczestnictwa w tych procesach jest tworzenie własnych zasobów informacji i wiedzy, co zwykle związane jest z uważną obserwacją i analizą wszelkich nowości

pojawiających się w danej dziedzinie nie tylko na rynkach światowych (bo z reguły przed konkurencją są ukrywane), lecz przede wszystkim znajdujących się w planach strategicznych i taktyczno-zadaniowych jednostek badawczo-rozwojowych i wdrożeniowych. Dopiero na ich podstawie - w wyniku przeprowadzonych analiz, badań i specjalistycznych ekspertyz - ustalać można własne plany rozwojowe i strategie działania. W badaniach tych dużą pomocą służą zasoby odpowiednich krajowych i międzynarodowych systemów informacji (przede wszystkim: *World Intellectual Property Organization* - WIPO, *European Patent Organization* - EPO, i *Patent Cooperation Treaty* - PCT oraz zbiory i wydawnictwa Urzędu Patentowego RP).

Jak nie trudno wydedukować, funkcjonowanie współczesnego społeczeństwa bez szybkich informacji nie jest już możliwe, a o innowacyjności i pozycji poszczególnych podmiotów gospodarczych decyduje sprawność w wykorzystaniu aktualnie powstających rozwiązań wynalazczych. Z tych też m.in. powodów działalność innowacyjna została sformalizowana odpowiednimi przepisami i obowiązkami oraz podporządkowana polityce naukowej państwa.

Przez politykę naukową należy rozumieć zbiorowe działania władz państwowych i instytucji do tego powołanych, na rzecz pobudzania i rozwoju badań naukowych i technicznych oraz wykorzystania wyników tych badań do celów gospodarczych, społecznych, politycznych itd. Podstawowym instrumentem polityki naukowej jest działalność naukowo-informacyjna, czyli zinstytucjonalizowana odmiana pracy naukowej, prowadzonej w celu podwyższenia efektywności badań i prac rozwojowych, polegająca na wyszukiwaniu adekwatnej do celu badań informacji i źródeł, utrwalonych na różnych nośnikach (w tym także osobowych) oraz ich przetworzeniu, analityczno-syntetycznym opracowaniu oraz dostarczeniu zarówno naukowcom, jak i wszystkim potrzebującym kreatywnym pracownikom, w żądanym czasie i formie.

Początki polityki naukowej wiążą się z utworzeniem w czasie I wojny światowej w Wielkiej Brytanii Departamentu Rozwoju Nauki i Przemysłu, a Stanach Zjednoczonych Ameryki i Kanadzie - Państwowej Rady Nauki. Zinstytucjonalizowane formy przybrała polityka naukowa dopiero po II wojnie światowej, a pierwsze badania nad rozwojem nauki podjęto w Polsce w 1949 roku. W 1960 roku powołano Komitet ds. Techniki (przemianowany w 1963 roku na Komitet Nauki i Techniki), powierzając mu m.in. funkcję naczelnego organu koordynującego całokształt działalności naukowo-badawczej. Powyższe działania inspirowane były zmianami w życiu społeczno-gospodarczym, jakie miały miejsce w ostatnich dekadach XIX wieku, gdy w wyniku rozwoju techniki nastąpił wzrost liczby wynalazków, organizowano laboratoria zorientowane na tworzenie nowych technologii, a ich wyniki - jako własność intelektualną - chroniono przed konkurencją w ramach porozumień międzynarodowych. Pierwszym generalnym porozumieniem w tym zakresie była Międzynarodowa Konwencja Związkowa Paryska o ochronie własności przemysłowej z dnia 20 marca 1883 r., a następnie Międzynarodowa Konwencja Związkowa Berneńska o ochronie praw autorskich z 9 września 1886 r.

Współcześnie działa ponad 500 międzynarodowych organizacji naukowych, a pierwszą z nich, która statutowo podjęła zadania w zakresie nawiązania i utrzymania stałej międzynarodowej współpracy, była - powstała w 1931 r. i wciąż działająca Międzynarodowa Rada Unii Naukowych (*International Council of Scientific Unions*) - ICSU.

W ogólnej polityce naukowej pierwsze miejsce przypisać należy polityce proinnowacyjnej, której głównym celem jest intensyfikacja

wdrożeń nowych rozwiązań technologicznych i organizacyjnych w sferze produkcji materialnej, eksploatacji i usług. Pamiętać bowiem należy, że od wdrożenia i upowszechnienia innowacji zależy, czy wyniki prac twórczych zostaną włączone do światowych osiągnięć i czy zostaną osiągnięte cele społeczne i odpowiednia pozycja na arenie międzynarodowej. Prowadzenie badań, gdy ich wyniki nie zostaną zastosowane w praktyce, przynosi szkodę społeczną, i to w podwójnym znaczeniu, a mianowicie stratę zaangażowanych w nie środków i - co ważniejsze - utratę możliwego do uzyskania przyrostu dochodu społecznego, co zawsze zakłada się, przystępując do rozwiązywania problemów badawczych i realizacji zadań.

W polityce proinnowacyjnej przedmiot i zakres badań mają charakter międzydyscyplinarny, a powstające innowacje - międzysektorowe. Powstają one przecież i są wdrażane dzięki współdziałaniu różnych uczestników, jak naukowców, badawczych, techników, przemysłowców, finansistów, biznesmenów.

Ich twórczość zależna jest z jednej strony od aktualnej polityki naukowej i naukowo-technicznej, oraz edukacyjnej, a z drugiej od polityki gospodarczej, w tym: przemysłowej, rolnej, biznesowej itd., a także od polityki rozwoju infrastruktury (informacja, łączność, transport).

Podmiotami uczestniczącymi w realizacji polityki proinnowacyjnej są w szczególności [5]:

- „przedsiębiorstwa przemysłowe i usługowe wszystkich sektorów własnościowych, związki przedsiębiorstw, instytucje wykonujące zadania typu służb państwowych,
- jednostki sfery nauki, w tym szkoły wyższe, jednostki badawczo-rozwojowe, placówki PAN, jednostki wspomaganie i obsługi nauki,
- instytucje i podmioty gospodarcze funkcjonujące w sferze powiązań i pośrednictwa pomiędzy nauką a gospodarką,
- podmioty infrastruktury informacyjnej i informatycznej (biblioteki, podmioty zarządzające bazami danych, sieciami łączności itp.),
- twórcy rozwiązań innowacyjnych,
- podmioty funkcjonujące w rolnictwie (gospodarstwa rolne), w przemyśle rolno-spożywczym oraz usługach dla rolnictwa”.

Do realizacji celów polityki proinnowacyjnej państwo wykorzystuje instrumenty polityki ekonomicznej, finansowej i gospodarczej oraz tworząc rozwiązania prawno-organizacyjne, które stymulują i premiąją proinnowacyjne zachowania i działania podmiotów uczestniczących w tych procesach. Do takich właśnie instrumentów zaliczyć należy ochronę własności intelektualnej, a zwłaszcza przemysłowej.

Bibliografia

- [1] Górski A.: Informacja naukowa na tle przeobrażeń procesów komunikacji społecznej i jako wyzwanie gospodarki rynkowej. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1997.
- [2] Machura M. i in.: *Pomiędzy wolnością a odpowiedzialnością. Problemy współczesnych mediów*. Tom 2. Wyd. Scriptorium, Opole, 2013. ISBN: 978-83-62625-44-4.
- [3] Nowaczyk M.: *Wielka szansa dla polskiej nauki*. - EIT dla Polski. GW, Wrocław 2008.
- [4] Śmigielski J.: *Nauka i Innowacje*. Nauka Polska, 1986, nr 12.
- [5] *Założenia Polityki Proinnowacyjnej Państwa*. (Dokument rządowy przyjęty przez Radę Ministrów). Komitet Badań Naukowych, Warszawa, listopad 1994 r.

PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY ATTRIBUTE OF INNOVATIVENESS AND APPROPRIATING THE KNOWLEDGE. Part 1.

Summary

At present a knowledge is playing the role of the chief initiator of the development of the world economy, replacing such traditional factors as: natural resources, soil, capital and labour. Innovations are playing the greater role - new ideas and concepts but first of all - implementations. They are changes intentionally implemented in science, technology and every other sphere of the human artistic work.

Key words: economic development, protection of intellectual property, knowledge, innovativeness, European Union